

Soome arhiivindus¹⁾.

6074

R. Rosén.

Kui mõningate joontega tuleb kirjeldada Soome arhiivinduse ajalugu, selle praegust olukorda ja mõningaid sellesse puutuvaid tuleviku sihtjooni, mõtleme sõnaga „arhiiv“ kõigepealt ainult arhiive selle sõna nüüdisaegses tähenduses: arhiivid pole ühel või teisel põhjusel meelevaldselt kogutud dokumentide kogud, vaid orgaaniliselt kasvanud tervikud, mis tekivad siis, kui ametivõimud käsitlevad oma alasse puutuvaid ülesandeid ja teevad oma otsused ühel või teisel viisil, kas keskaegse üriku pidulikul kujul või nüüdisaegse valitsusvormi poolt ettekirjutatud raames. Ainult selliseist, oma algupärasusest ehk provenientsist täiesti selgusel olevaist kogudest võib kindlusega öelda, et nad on ajaloolise arengu objektiivsed, asjalikud väljendajad ja et nad — tarvitagem Ranke tuntud lauset — näitavad „wie es eigentlich gewesen“, milliseil põhjusil üks või teine üldpoliitiline otsus on tehtud, kohtuprotsess lahendatud, majanduslik küsimus selgitatud.

Kui nii määritletult mingi maa arhiivide ja arhiivinduse ajalugu üldse võib peegeldada selle maa ajalugu, siis peab see väide Soome olude suhtes paika; meie arhiivide arenguastmed nimelt mitmel viisil näitavad läbitehtud tõusu- ja langusperioode, valitsusliku tegevuse jõulisuse astet ja väljendusvorme, selle terviklust või laokil-olekut. Kuna keskajal Rootsi-Soome riigis ei olnud mingit absoluutset valitsuslikku keskust, tekkis sageli igasse vähegi tähtsamasse kohta tähelepanuväärseid arhiive: Soomes esijoones riigi vene ja üldse idapoliitika tulipunkti Viiburi lossi, Kuusisto piiskopilossi, Turu konsistoriumi juurde, arvatavasti ka Turu lossi, ja veel mõningaisse mõisaisse, mis siiski alati ei asetsenud otse liiklemisteede ääres, kuid millistel mõnede võimukandjate sugukondade kodukohana siiski oli oma tähtsus; sellise mõisaarhiivina tuleb mainida Lammi Porkkala arhiivi, mis oli 15. ja 16. saj. tekkinud, Tavast-, Ille- ja Fincke-sugu-

¹⁾ Soome-Eesti ajaloolaste päeval 5. juun. 1933 peetud kõne.

kondade hiilgeaegadel ja mille tähtsaid dokumente tunti veel hästi 17. saj. esimesel poolel.

See administratiiv-alade konsentreerumine, mis sai alguse Gustav Vasa ajal ja omandab haripunkti 1634. a. valitsusvormis, pidi mõjuma ka Soome arhiivoludele. Sellest alates, kui administratiivne raskuspunkt otsustavalt sattus Stokholmi, Soomes teotsevad isikud saavad ainult harva iseseisvalt ajada üldriiklikke asju; nad ainult teostavad, mis kõrgemalt poolt kästakse, ja nende arhiivid omandavad tugevalt kohaliku värvingu. Võib koguni tõestada, et sealt sel ajal kas valitsuse käsul või vabatahtlikult viiakse Rootsi mõningaid püsiva tähtsusega vanu dokumente, nii arvatavasti 17. saj. 90-ndail aastail, kus peale Stokholmi lossi laastavat tulekahju maavalitsusis leiduvate arhiivmaterjalide abil püütakse täiendada kuninga kantselei arhiivi paljukannatanud dokumentidekogusid. Samas sihis mõjuvad muidugi sõjad, eriti Suur Põhja sõda, mille ajal palju arhivaale kas hävis või sattus Rootsi. Geograafiliselt eraldatud asendist ja etnilisest omapärasest hoolimata Soome on 17. ja 18. sajandil puhtadministratiivselt vaatekohalt ainult rühm läänisid ja ei evinud oma keskset arhiivi.

Otsustava pöörde Soome riiklikus olukorras põhjustas, nagu teada, 1808.—1809. a. sõda. Võib muidugi vaielda motiivist, mis juhtisid Aleksander I-st, kui ta Porvoo riigipäevil proklameeris, et Soome sellest alates tõusis „rahvuste hulka“, aga igatahes loodi siis oma maal teotsev valitsus, senat ja neile lisaks — lubatagu selline väljendusviis — välisminister, Peterburis teotsev minister-riigisekretär. Mõlemate ametiasutuste juurde tekkis muidugi arhiive, selliseid, mida Eestis Kesk-Euroopa eeskujude järele kutsutakse registratuureks, Soomes seesemel ametiasutuse-arhiiv (virka-arkisto); neist kahest sai järgneva arhiivinduse arengu seisukohalt tähtsamaks senati arhiiv. Riigisekretäri ametkonna arhiiv jäi selle asutuse olemasolu ajaks võrdlemisi puhtal kujul registratuuriks, kus töötamine uurijaile alati oli raskustega seotud. Senati arhiivist on seesemel ajaga arenenud praegune Riigiarhiiv.

Alul oli see areng siiski aeglane. Hamina rahuga oli Rootsi kohustunud loovutama Soomele kenakese hulga kameraalseid dokumente alates 16. saj. keskelt kuni 19. saj. esimeste aastateni, aga kui see loovutamine, mis ei sündinud sugugi takistusteta, viimaks oli toimunud, siis alul meie maal ei taibatud, et neil oleks teisi väärtusi peale juriidiliste ja kameraalsete. Nii siis need dokumendid pidid rändama hoolitsuseta senati registratuuri mingisuguse hooletusse jäetud lisana kuni neile peale Helsingisse siirdumist valmistati senatihoone pöönin-gul varjupaik.

Hamina rahule järgnevail aastail uinus rahvustunne Soomes. Kuid vähehaaval hakkas siiski uus maailmavaade esile tungima, mida sõnuks seltunult väljendab lause: „Rootslased meie enam ei ole, vene-

lasiks meie ei või saada, nii siis olgem soomlased.“ Teadusliku aja-
loo-uurimise seisukohalt see tähendas, et Henrik Gabriel Porthani
eeskuju jälgides hakati tähelepanu pöörama oma maa ja rahva aja-
loole ja selle isesugusele seisukorrale Rootsi kõrval. Eriti peale
seda, kui Turu linna tulekahjuga 1827. a. ülikooli raamatukogu väär-
tuslikku käsikirjade kogu oli tabanud tohutu kaotus, innukad mehed,
sellised nagu Arvidsson, Lagus ja Gottlund, juba varem ka Teng-
ström, algasid materjalide kogumisega, mis võisid valgustada
Soome ajaloolist arengut, ja siis ka aegamööda ärgati, märgati
milliseid aardeid senati arhiivi vanim, põlatud osa õieti sisaldas.
Nähtavasti oli Lagus juba 19. saj. 20-ndail aastail kasutanud neid
tol ajal mitmel maal valitsenud arhiivikometele sarnanevalt, siis
m. s. ka halastamatult eraldanud ja oma kogusse ümber paigutanud
sadade või tuhandete kaupa huvitavaid dokumente, ja kui 19. saj.
30-ndail aastail vabanes senati n. n. arhivaarikoht, mis oli juht-
määrustiku järele ametiastmelt tähtsusetu, isegi registraatori-ametist
madalamal, kandideeris sellele noor andekas dotsent Gabriel Rein
selle mõttega, et ta võiks korraldada vanad dokumendid uurijaile
kasutamiskõlbulisiks. Rein jäeti küll selle koha täitmisel põhjusetult
kõrvale, kuid mõni aasta hiljemini teisel noorel uurijal, Edv. Grön-
bladil õnnestus paremini oma püüdeis, kuna talle senati majandus-
osakonna kuulsa abiesimehe, „Tema Koleduse“ L. G. v. Haartmani
mõjustusel tehti eriülesandeks just vanemate dokumentide korralda-
mine. Ametlikult Grönblad kunagi ei saanud arhivaariks, kuid siiski
11 aastat arhiivis teotsedes ta sooritas töö, millel on püsiv väärtus;
tema koostatud kataloogid, nii puudulikud kui nad ka nüüdisaja vaate-
kohalt võivad osaliselt olla, on igapäevases tarvituses ikka veel,
ja tõepoolest võimegi teda lugeda esimeseks Soomes teotsenud soome
arhiivitegelaseks.

Nagu eespool mainitud, oli Grönblad saanud eriülesandeks ainult
vanema arhiivi korraldamise, seepärast oli põhjust karta, et pärast
tema töö lõpuleviimist arhiiv jälle langeb väike-ametniku juhatusel
oleva registratuuri tasemele. 19. saj. 50-ndail aastail oli olukord seda
kriitilisem, et Grönblad pidi katkestama oma töö haiguse tõttu, mis
põhjustas tema surma. Aga õnneks oli tal olnud abiliseks noor magis-
ter K. A. Bomansson, kes püüdis pideva energiaga teostada mõtet,
et senati arhiivist tuleks teha teaduslik uurimisasutus ja aja looteaduse
tugipunkt.

Õnn soosis tema püüdeid, kui ta alul nimetati arhiivi amanüent-
siks, erilise ülesandega hoida vanemaid dokumente korras, ja peale
eelmise ametikohustetäitja lahkumist nimetati senati arhiivi amet-
liku juhiks. Mõni aasta hiljemini, 1869. a., senati arhiiv sai Riigi-
arhiivi nime ja ühtlasi laiendati selle ülesandeid, eriti toonitades
selle teaduslikku loomust.

Bomansson ja mõned tema kaasaegsed jõudsid veendumusele, et Riigiarhiivi tähtsus jääks võrdlemisi piiratuks, kui selle kogude juurdekasv oleneks ainult senati tarvitusest vabanevaist dokumentidest. Aastad 1850—1890 mööduvadki seepärast materjali kogumiskiirkonna laiendamisega. Nii siis lisatakse juba võrdlemisi varakult Riigiarhiivi 1809. a. killustatud soome rügementide arhiivid, 19. saj. 60-ndail aastail Rootsist saadud sisult võrdlemisi tähtsaid dokumente, — nende hulgas ka Ingeri ja Narva arveid ja vakuraamatuid alates 17. saj. 30-ndaist aastaist kuni Suure Põhja sõjani, — ja kindral O. Furuhelmi teotsemise tulemusena saadi Venemaalt samal aastakümnel mitusada meetrit arhivaale, mis puudutavad 1721. ja 1743. a. Vene võimu alla sattunud Ida-Soome osi ja Balti maakondi. 19. saj. 80-ndaail aastail viiakse üle Turu õuekohtust kõik seal leiduvad linnade ja kohturingkondade protokolliraamatud 1750. aastani (nende hulgas m. s. Narva kohtu protokolliraamatud 1680. a-st peale). Järgmisel aastakümnel paigutatakse sinna mitmelt poolt kohturingkondade arhiivest kõik 1809. a. vanem dokumentaalne materjal. Umbes samal ajal muretsetakse mitu isiklikku kogu; neist oli väärtuslikum Gottlundi oma, mis sisaldas eriti 16. saj. lõpu ajalugu valgustavaid originaaldokumente. Kas annetuste teel või depositsioonina sattus Riigiarhiivi mitu sellist kogu, mida võib kutsuda „Nachlässe“ kogudeks ehk mõisaarhiiveks (Armfeltide, Aminoffide ja t. kogud). Ühtlasi algatatakse hiljemini aastakümneid kestnud dokumentide kopeerimistöö Rootsis. Grönbaldil poolelijäänud korraldamis- ja kataloogimistööd asuti ka jätkama, kuigi sel ajal veel ei olnud selgusel provenients- ehk algupäraprintsiibi tähtsusest, selle põhimõtte vajalikkusest, mis praegu valitseb kõikjal.

Bomanssoni sihtjoonile järgneb üldjoonis tema järglane — 1883. a-st — Reinh. Hausen. 19. saj. 70-ndaail ja 80-ndaail aastail algab Riigiarhiivi väljaandmistöö, mille esimese monumentaalse tulemusena ilmub Turu kuulus keskaegne „Must raamat“ (Mustakirja), Registrum ecclesiae Aboensis.

90-ndate aastate alul Riigiarhiiv viimaks pääseb senatihoone kitsaist ruumest ja saab praeguse toreda ehituse. Vähe varem, 1883. a., oli kinnitatud, selleaegsete oludega arvestades, võrdlemisi üksikasjaline põhimäärustik, milles määritleti arhiivi ülesanded ühelt-poolt olla arhiivdepooks ja teisalt teaduslikuks uurimisasutuseks, kus selle ülesanded olid esijoones saksa ja rootsi eeskujude järgi jagatud kaheks eriosakonnaks — ajalooliseks ja administratiivseks.

Suuris kultuurriikides jagatakse kogud arhiivesse paigutamisel harilikult nii, et ainult valitsuse ja kõrgemate ametivõimude dokumendid asetatakse peaarhiivesse, kuna aga kohalikuma iseloomuga arhiivaalid, ütleme näit. esimese astme kohtute protokolliraamatud, kuuluvad esijoones maakonna- või provintsiarhiivide tegevuspiirkonda.

Praktilisil põhjusil Soomes alul ei saadud selliselt toimida, vaid tuli päästa ja korraldada uurijaile kasustamiseks kõik arhivaalid, mis kohtadelt oli võimalik saada.

Aga kuigi kaua ei tohtud jätkata sellist pisut omavolilist ja huupiteotsemist, kuigi seda tolleaegsete oludega arvestades võib kaitsta. Tähelepanu kiindus ikka enam ja enam sellele, et laiali mööda riiki, sageli väga puudulikult kaitstud tule ja niiskuse vastu, leidis uurimisele väga tähtsaid arhiive, ja teisalt selgus, et polnud võimalik ega otstarbekohane paigutada neid kõiki Riigiarhiivi. Esmajoones mõeldi siin kirikuarhiivele, milliste talletamiseks riigiarhiivihoidja Hausen 1889. a. oli teinud hiljemini tagajärjetuks jäänud algatuse. Peale riigipäevil 1897. a. peetud läbirääkimisi senat asutas komitee, nn. arhiividelegatsiooni, mis pidi esitama vahendeid, kuidas võidakse kiriku- ja teisi avaliku iseloomuga lokaalarhiive säilitada ja uurijaile tarvitamiseks korraldada paremini kui see seni toimunud.

Arhiividelegatsiooni laiaulatuseline arvamisaavaldus, mis valmis 1899. a., on omamoodi pöördepunktiks Soome arhiivinduse ajaloos. Hangitud teadete põhjal delegatsioon võis tõestada, kui kohutavalt suur oli kas täiesti või osalt hävinud arhiivide hulk ja kui puuduliku järelevalve all oli ikka veel enamus arhivaale; neid säilitati vahest põõninguil, vahest kuurides, mõni läänivalitsus võis teatada, et dokumente on hoil vanade roguskoha all. Oma arvamisaavalduses delegatsioon üksmeelselt võttis seisukoha, et nende arhivaalide jaoks peaks asutatama provintsi- ehk maakonna-arhiive nelja provintsilinna. Selliste maakondlikkude keskarhiivide asutamise oli J. R. Danielson-Kalmari juba 1888. a. leidnud tarviliku olevat, ja ühtlasi, et nende arhiivide vastutavaiks hoidjaks tuleb nimetada teaduslikult kompetentseid isikuid ja et kogu arhiivikorralduse ülemvalve tuleks usaldada spetsiaalsele arhiivikomisjonile.

Arhiividelegatsiooni arvamisaavaldus ja selles tehtud ettepanekud said põhjalikkude sõelumiste osalisiks, m. s. Helsingi ülikooli õigus-teaduskonnas ja igas kohturingkonnas, kuid samal ajal alanud vene surveaeg tühistas kõik lootused. Alles peale vabadussõja tuli jälle meie arhiiviolude reformiküsimus tõsiselt päevakorradele. Alul Ajaloo-Seltsi valitud komisjon esitas sellesuunalise ettepaneku ja 1921. a. eduskond avaldas soovi, et valitsus võtaks kaalumisele nende vahendite tarvituselevõtu, mis selles suhtes oleksid vajalikud, nimelt kõigepealt maakonna-arhiivide asutamise võimalused. Suurte kulude tõttu, mis olid paratamatud Soome iseseisvumisel, ei võidud seda soovivaavaldust kohe arvestada, kuid viimaks 1924. a. asutati eriline arhiivivolikogu, mille esimehena teotses alul tolleaegne riigiarhiivihoidja Ruuth ja sekretärina praegune riigiarhiivihoidja Blomstedt, kes peale prof. Ruuthi lahkumist esimehe kohalt 1927. a. sai tema järglaseks; sekretäriks sai siis selle kirjutuse autor. Volikogu asutati alul ainult

selleks, et lahenduks maakonna-arhiivide küsimus, kuid mida sügavamale volikogu tungis oma ülesandesse, seda enam selgus, et tuleks püüda lõplikult korraldada meie avalik arhiivindus. A. 1927 volikogu saigi valitsuselt volituse töötada selles suunas.

Eespool on mainitud, et 1897. a. arhiividelegatsioon oli plaanitud spetsiaalse arhiivikomisjoni asetamist arhiivinduse kõrgeimaks instantsiks. Võib oletada, et kartus, et Riigiarhiivil üksi poleks küllaldast autoriteeti, sundis võtma sellist seisukohta. Nende kolme aastakümne jooksul, mis on möödunud ajast, kui arhiividelegatsioon lõpetas oma töö, on olukord siiski märgatavalt muutunud. Riigiarhiiv on nimelt sel ajal arenenud arhiivinduse tegelikuks juhtorganiks, mida sageli on palutud oma arvamust avaldada eriküsimuste kohta. Arhiivivolikogu on jõudu mööda püüdnud selle iseenesest täiesti loomuliku korralduse kindlustamise poole seadusandluse teel. Mainitagu siin lühidalt need tulemused, milleni volikogu seni on jõudnud, ja need sihtjooned, mida püütakse luua.

Kogude kiire juurdekasvu tõttu Riigiarhiivi hoone juba enne maailmasõda oli osutunud liiga väikeseks; olukord muutus lõpuks täiesti väljakannatamatuks, kuna ei olnud võimalik vastu võtta isegi kõrgemate ametivõimude aastaaruandeid. Asi paranes viimaks, kui 1928. a. valmis uus lisaehitus ja arhiivi riulite mahutavus tõusis umbes 11 000 jooksvalt meetrit 18 000 jooksva meetrini.

1927. a. Soome sai esimese maakonna-arhiivi, ja nimelt Hämeenlinna, 1932. a. järgnes Oulu ja Turu arhiivi asutamine, ja kui käesoleva aasta (1933) lõpul valmib veel Viiburi maakonna-arhiiv, mis osutuks suurimaks, siis on meie kohalikkude arhiivide riulite mahutavus kokku umbes 23 000 jooksvat meetrit. Ruumi ei ole siiski veel küllalt, kui mõelda umbes 50 aasta vajadustele, ja seepärast oleks soovitatav, et varsti saaks ehitada maakonna-arhiivid ka Vaasasse ja Kuopiosse. Mõlemad linnad, samuti nagu ka ennemainitud, on kohustunud majanduslikult toetama ehitamisürituse teostumist.

Maakonna-arhiivide kõrgema instantsina teotseb Riigiarhiiv, mis igakülgsest valvab nende tööd. Maakonna-arhiivid peavad igaüks oma maa-alalt vastu võtma riigi kohalikkude ametnikkude arhiive sedamööda, kui need vabanevad igapäevasest tarvitusest; üle antakse praegu üldiselt materjal, mis käsitleb aega 1880. aastani, aga erandid ühes või teises suunas on praktilisil põhjusil siiski lubatud; tulevikus hakatakse arvatavasti üleandmisi sooritama viieaastaste vaheaegade tagant.

Ainult riigi omade arhiivide korrashoiust ei ole siiski küllalt. Mitu ja mitu korda on võidud konstateerida, kui halvasti tähtsate arhiivide eest ikka veel hoolt kantakse; seepärast ollakse sunnitud mõtlema abinõudele seisukorra parandamiseks. Nii siis on esmajoones kaks ülesannet. Ühelt poolt oleks soovitatav, et Riigiarhiivile ja

maakonna-arhiividele antakse õigus järjekindlalt korraldada revisjone kõigis riigi ametlikes arhiivides ja anda juhtnõore nende korrashoiu suhtes; teisest küljest peab meelespidama, et on palju selliseid arhiive, mille üle riigil pole omandiõigust või see omandiõigus on vaieldav. Sellised on kõigepealt kiriku- ja linnaarhiivid, aga ka näit. vanade äride ja samuti mõisade arhiivid. Nüüdisajal püütakse mõjustada neid vabatahtlikule korrashoiule mitmel viisil, näit. käsitledes sellesse alasse puutuvaid küsimusi ajalehis, referaatide abil, või pöördudes asjaosaliste poole, on püütud näidata, kui tähtis kultuuriküsimus on selliste arhivaalide eest hoolitsemine, ja näibki, nagu kasvaksid arusaamine ja sellesuunalised harrastused. Hiljuti Soome kirikunõukogu on otsustanud, et koguduste vanemaid dokumente võidakse panna maakonna-arhiivesse hoiule, ja mõned linnad ongi juba talletanud oma vanemaid arhivaale. Tuleb eriti mainida, et Viiburi lääni kõik linnad ja mitmed maakogukonnad on rahaliselt olnud toetamas Viiburi maakonna-arhiivi ehitamist, nii et võib oletada, et kõik need peale hoone valmisaamist annavad sinna üle oma vanemaid dokumente.

Loomulikel põhjusil ei saa siiski kusagil arhiivesse üle viia kõige uuemaid dokumente, vaid asjaomaste arhiivimoodustajate valdusse jääb edaspidi ka kenakene hulk arhiivmaterjali. Nende jaoks tuleks luua mingisugune „Denkmalschutzgesetz“, arhiivide kaitset käsitlev seadus, mis kohustaks nii hästi riigi kui omavalitsuskogukondade ametnikke ja ka seltse, mis saavad riigilt toetust, hoolt kandma oma dokumendikogude korrashoiu ja otstarbekohase korraldamise eest ja mis mõningail juhuseil annaks arhiiviametnikele võimaluse kas või sunniteel asuda isegi eraisikute valduses olevate arhiivide säilitamise kindlustamisele.

Lühidalt öeldes on üldise arhiivireformi siht järgmine: Riigiarhiivist tehakse terve arhiivinduse juhtiv organ, mis on vastutav selle ala sihtjoonte eest, võib korraldada revisjone ja anda juhtnõore. Nende administratiivsete ülesannete kõrval Riigiarhiiv teotseb kõrgemate ametivõimude dokumentide ja tervet riiki ja selle arengut valgustavate arhivaalide lõpliku säilituskohana. Ja lõppeks Riigiarhiiv, teadusliku uurimisasutusena, loob võimalused uurijaile kasutada säilitatavaid dokumente ja püüab kõigiti edendada uurimise arengut, hoolitsetes arhiiviametnikkude teaduslik-tehnilise hariduse eest, hankides teateid ja kui võimalik ka nimestikke ja koopiaid nii kodumaal kui ka välismaal leiduvaist Soome ajalugu valgustavaist dokumentidest. Esijoonel tulevad muidugi arvesse need maad, millistega Soome vanasti on olnud poliitiliselt seotud, nii siis Rootsi ja Vene. Kuid soovitatav oleks, et seesugune töö küündiks ka Eesti, Läti ja Põhja-Saksamaa, eriti keskaegsete kauba- ja kultuurisuhete seisukohalt mitmel viisil tähtsasse arhiivesse.

Maakonna-arhiive on asutatud või loodetakse, et võimaldub asu-

tada silmas pidades kindlaid vanu administratiiv-ringkondi, ühtlasi muidugi arvestades säilitatavate dokumendikogude suhtelise suurusega ja seega, et need kohalikud keskarhiivid asetseksid kohtades, kus on soodne liiklemisühendus ja arhiivide tegevust soodustav vaimne õhkkond. Maakonna-arhiivid on Riigiarhiivi otsese juhatuse all ja taotlevad oma töös samasuguseid sihte — võiks öelda, et need on Riigiarhiivi provintssides teotsevad osakonnad. Neis püütakse teaduslikku töötamist igakülgset toetada, näit. hõlbustades dokumentide ühest kohast teise laenamist jne.

Registruuride korrashoiu püütakse saavutada otstarbekohasust ja järjekindlust. Nende hoidjate vastutustunnet tuleb nii palju kui võimalik süvendada ja neile ühtlasi õpetada arhiivi korrashoiu algeid. On rõõmustav konstateerida, et vähemalt osa neist on vabatahtlikult püüdnud saavutada selliseid teadmisi praktiseerides mõnda aega Riigiarhiivis või paludes nõuandeid. Ka see on meelepärane, et juba enne üldist arhiivireformi mõned suuremad kohalikud arhiivid on korraldatud Riigiarhiivi mõnede ametnikkude või teiste asjatundjate juhtimisel — mainitagu ainult Vaasa läänivalitsust, Viiburi õuekohut, Viiburi, Tornio ja Oulu linnaarhiive, veel Jokioiste mõisaarhiivi.

On juba mainitud, et on püütud hoolitseda arhiiviametnikkude kompetentsi eest. Juba mitme aastakümne vältel on Soomes arusaadud, et keskarhiivide ametnikud peavad evima põhjalikud teadmised ajalooteaduse alal, ja seepärast on juba Bomanssoni ajast peale ametniku kohale kinnitamise tingimuseks olnud ülikooli lõppeksam, kus üks peamine on ajalugu. Kuid sellest akadeemilisest kraadist ei ole küllalt, vaid tuleb põhjalikkude, praegu vähemalt aasta kestvate harjutuste kaudu süveneda nii teoreetiliselt kui praktiliselt arhiivinduse paljudesse probleemesse. Kuna viimaseil aastail on olnud rohkesti kandideerijaid ja enamusel neist on olnud tõsine harrastus selle teaduse ja töö vastu, siis võib tulevaselt ametnikkonnalt palju nõuda ja sellele suuri lootusi rajada. Juba vanemaist arhiivitegelasist on mitmed olnud meie ajaloo-uurimise esirindemehi — nimetan siin ainult linnade ajaloo uurimise teerajajat, kadunud J. W. Ruuthi — praegused noored näivad sammuvat samas suunas. Väga näitlik on asjaolu, et arhiiviametnikud üliõpilaste ajaloo-ühingus on omamoodi juhtival kohal ja et nad on meie mõjuvõimsaima ajaloolise koonduse, Soome Ajaloo-Seltsi kõige innukamaid koosolekuil-käijaid.

Tõsine arhiiviametnik — ja tõsine teadusmees — ei ole kunagi lõpuni koolitatud; ta ei saa kunagi öelda, nagu keegi agar kongressil käija ütles, kui ta tuli tagasi Budapesti Soome-Ugri kultuurkongressilt: „Nüüd võin tõesti väita, et olen haritud.“ Arhiivis teotseja, kes vaatleb arhiive ja raamatukogusid avasilmi, võib alati õppida, näeb alati uut, tähelepanuväärset. Ja peabki seda tegema.